

THE COMPARISON OF VALUES IN PRIMARY SCHOOL CURRICULUM¹

**İLKOKUL PROGRAMLARINDA YER ALAN DEĞERLER ÜZERİNE
KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME**

Cihat YAŞAROĞLU²

Abstract

Value education is a lifelong process. Primary school term is an important stage in this process. Because this term is very important for personality development. Curriculum that important for values education is a part of school life. This research tries to put forward whether values take place in primary school programs, if so to what extent it take place. The qualitative research methods were used and the data was consisted of Life Science, Turkish, Mathematics, Games and Physical Activity, Sport Events, Visual Arts and English courses curriculum. There is no limitation at the courses, but classes are limited to 1th, 2nd, and 3th classes. The values were researched through investigation of curriculum items. It is found that Life Science and Turkish courses curriculum are highly related to values; English course do not include any values. Keywords: values education, primary school, curriculum.

Özet

Değerler eğitimi, hayat boyu süren bir süreçtir. Bu süreç içerisinde ilkokul döneminin ayrı bir önemi vardır. Çünkü bu dönem öğrencilerin kişilik gelişimleri için kritik bir dönemdir. Öğretim programları, öğrencilerin değerler eğitimi için önemlidir. Bu çalışma, ilkokul programlarında değerlerin yer alıp almadığını, şayet yer alıyorsa ne şekilde yer aldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan bu çalışmanın veri toplama araçlarını Hayat Bilgisi, Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Müzik, Oyun ve Fiziki Etkinlikler, Spor Etkinlikleri, Görsel Sanatlar derslerine ait öğretim programları oluşturmaktadır. Ders bağlamında sınırlandırılmaya gidilmezken, sınıf bazında ilk üç sınıfla sınırlandırılmıştır. Öğretim programlarının boyutları incelenerek, değerler araştırılmıştır. Hayat Bilgisi, Türkçe gibi derslerin değerlerle daha çok ilişkili olduğu; İngilizce programında ise hiçbir şekilde değerlere yer vermediği gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler Eğitimi, ilkokul, öğretim programı

¹ Bu çalışma, 28-31 Mayıs 2015 Tarihleri arasında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nde düzenlenen VII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Birliği Kongresi'nde sunulan sözlü bildiriden genişletilmiştir.

² Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, cyasaroglu@bingol.edu.tr

Giriş

Temel eğitim kademesi olan ilköğretim, öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimleri için çok önemlidir. Zira erken yaşta öğrenilen bilgi, tutum ve becerilerin kökleştiği, değişmesinin zor olduğu söylenebilir. Karakter eğitimi açısından önemli olan bu dönemde, öğrencinin karşılaştığı eğitim öğretim unsurları da önem kazanmaktadır. Özellikle aynı kademede eğitim alan öğrencilerin aynı ya da benzer kazanımlar (bilgi, beceri, tutum) elde edebilmeleri açısından öğretim programları daha da önem kazanmaktadır.

Kişinin sahip olduğu değerler, bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenlerdir. Bu yüzden bireylerin belli başlı değerlerin farkında olmaları, gerekli değerleri kazanmaları, yeni değerler benimsemeleri, bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşı haline getirmelerini sağlayan ve hayat boyu süren değer kazanma/kazandırma sürecine değerler eğitimi denilebilir (Yaman, 2012). Değer eğitimi, eğitimdeki değerler transferini güçlendirme yolları arar. Bu transfer ise okuldaki müfredat ve ahlaki atmosferle ilgilidir (Veugeliers'den Akt.: Ulusoy & Dilmaç, 2012).

Okulun en büyük görevlerinden birisi de bireylere toplumda büyük problemlerin çözümüne katkı sağlayan değerleri görme ve netleştirmede yardımcı olmaktır. Okul, değer geliştirmede önemli unsurlardan birisidir. Program aracılığıyla öğrencilere evde ve okulda daha önce karşılaşmadıkları değerlerle karşılaşma fırsatı sağlanabilir. Okul aynı zamanda öğrencilere arzulanabilir değerleri olan bireyler olma fırsatı, sosyal gruplara ise okul içinde değerleri yansıtacak bir ortam sağlamalıdır (Tyler'den Akt. Brodbelt, 1971). Okulda değerler eğitimi ancak öğretmen, öğrenci, veli, yönetim gibi paydaşların kendi doğal değerlerini, öğrencilerin iyi-oluşları için gerçekleştirdiklerinde mümkün olacaktır. Bu da ancak sınıf içi ve dışı değerleri en uygun şekilde aktaran ve özümseyen bir program aracılığıyla olabilir (Central Board Of Secondary Education, 2012).

Duyuşsal alan ile ilgili olan değer yargıları, tutum, ilgi vb boyutlar, sadece okul sistemi içerisinde oluşmayabilir, ancak okul sistemi içerisinde bu alanla ilgili istendik davranışların kişiye kazandırılması zorunludur (Sönmez, 2001). Normal eğitim sistemi içerisinde devam edegelen eğitimin bazı olumsuz ve değerlerle bağdaşmayan sonuçlarının da olduğu iddia etmektedir. Buna örnek olarak sosyal bilgiler eğitiminin istenmeyen bir şekilde ırk ayrılığını ortaya çıkardığı ifade edilmektedir (Nucci, 2001). Okulda değerler eğitimi ile ilgili en temel problemlerden birisi de programlarda belirtilen değerlerin ve okul yapısının tutarlı olup olmamasıdır. Kimi zaman programlarda yer alan değerler ya da kişiler arasında tutarsızlıklar olabilir. Bu tutarsızlık ve ikilemlerin giderilmesi, çocuğun kendi değer dünyasında da çatışmaların kaldırılması anlamına gelmektedir (Short, 1975). Öyleyse öğretim programları, değerleri tutarlı bir şekilde yansıtacak ve olumsuz çıktıları minimize edecek ya da ortaya çıkmasını engelleyecek şekilde tasarlanmalıdır.

Öğretim programı, bir eğitim basamağında çeşitli sınıf ve derslerde ele alınacak konular ile ilgili tüm öğretim etkinliklerini kapsamaktadır (Demirel, 2011). Kocaçınar'a göre öğretim programı okulun amaçlarına ve öğrencinin ihtiyaçlarına bağlı, öğrencilerin düşünüş, duyuş ve davranışlarını etkileyebilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (Akt.: Hesapçioğlu, 1998). Okul, çocuklara sahip oldukları değerler aracılığıyla, içinde buldukları dünyayı anlamaları, kendilerine ve içinde yaşadıkları topluma karşı olan sorumluluklarını anlamalarına olanak sağlayacak imkân tanınmalıdır. Okuldaki eğitsel etkinlikler, seçilmiş olan değerler aracılığıyla yürütülmektedirler (Lovat & Toomey, 2009). Öğretim programlarında öğrencinin, okulun, toplumun ihtiyacı olarak sayılabilecek kimi değerlerin yer alması, aynı zamanda toplum ve bireyin ihtiyaçlarını da karşılamış olacaktır.

Değerler eğitimine uygun bir program, öğrencilere sosyal değerleri kazandırmayı amaçlayan eğitim etkinlikleri içermeli; ahlaki, geleneksel, kişisel vb. alanlar ile ilişkili olmalıdır (Nucci, 2001). Eğitim, amaçları ve süreci itibarıyla ahlaki bir girişimdir. Eğitim tercih edilmiş kimi değerler ile donatılmıştır ve bu değerler eğitim süreci içerisinde gün be gün sergilenmektedir (Short, 1975).

Beane, eğitim programlarında duyusun bulunabileceği sekiz yer olduğunu ifade etmektedir. Duyuşsal eğitimi doğrudan üstelendiğini iddia eden eğitim programları bunlardan birisidir. Bu program türü, duyuşsal eğitim vermek üzere geliştirilir ve planlanır. Bir diğeri ise çeşitli konularda duyuş içeren programlardır. Bu programlar içerisinde diğeri konuların yanı sıra, duyuşsal eğitim şeklinde bazı konuları içerir (Akt.: Bacanlı, 1999). Ülkemizde uygulanmakta olan öğretim programları incelendiğinde, çeşitli konularda duyuş içeren programlar olduğunu görebiliriz. 2005 yılından sonra geliştirilen ve Türkiye’de uygulanmakta olan öğretim programlarına baktığımızda, konu alanı ile ilgili kazanımlarla beraber, değerleri de içerdiğini görebiliriz.

Literatür taramasında ilkokul dersleri öğretim programlarında değerler ile ilgili yapılan çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalar, değerlerin öğretim programlarında yer alma durumları üzerine yapılmış araştırmalardır. Dersler bağlamında ele aldığımızda Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda değerler ile ilgili Yaşaroğlu (2013; 2015) ve Şimşek (2013) tarafından yapılan çalışmaları görmekteyiz. Bu çalışmalarda, değerlerin kazanımlara göre dağılımı ya da değerlerin ne şekilde yer aldıkları üzerine incelemelerin yer aldığı görülmektedir. Güven (2013) ilköğretimde Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe ve Fen Bilimleri derslerinde değerler ile ilgili çalışması görülmektedir. Çalışma, toplu bir şekilde derslerde yer alan değerleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ancak Güven araştırmasını sadece sözü edilen dersler ile sınırlandırmıştır. Keskin (2012), evrensel olan bazı değerleri Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe ve Hayat Bilgisi ilköğretim programlarında karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Literatürde tüm ilkokul derslerine ait öğretim programlarını bir arada, değerler bağlamında karşılaştırmalı olarak ele alan herhangi bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma, bütün öğretim programlarında yer alan değerleri karşılaştırmalı olarak ele aldığı için diğeri çalışmalardan farklılaşmaktadır.

Amaç ve Önem

Bu çalışma, İlkokulda okutulan derslere ait öğretim programlarında değerlerin yer alıp almadığını, yer alıyorsa ne şekilde yer aldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yapılan bu çalışma, değerler eğitimi alanında çalışan bilim adamlarına, program geliştirme uzmanlarına ve bu konuya ilgi duyanlara fayda vermesi açısından önem arz etmektedir.

Yöntem

Bu çalışma, ilkokul programlarında yer alan değerlerin belirlenmesi ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmesini amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. “Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu çalışmada Nitel araştırma yöntemlerinden “doküman incelemesi yöntemi”, tek başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Sınırlılıklar

İncelenen değerlerde herhangi bir sınırlandırmaya gidilmezken sınıf bazında bir sınırlandırmaya gidilmiştir. 4+4+4 eğitim sisteminde her ne kadar 4. Sınıf, ilkokul

kademesinde ise de konu bütünlüğü ve derslerdeki farklılaşmalar dikkate alınarak sadece 1., 2. ve 3. sınıf programları çalışmaya dahil edilmiştir.

Veri toplama aracı

Bu çalışmanın verileri için temel kaynak belgelerdir (doküman) (Merriam, 2013). Doküman, araştırma öncesi elde mevcut olan herhangi bir şey demektir. İncelenen dokümanlar, resmi ya da kişisel olabilir (Creswell, 2012). Bu çalışmada incelenen dokümanlar, resmi bir nitelik taşıyan, Milli Eğitim Bakanlığının ilkokullarda okutulmasını gerekli gördüğü ilköğretim derslerine ait öğretim programlarından oluşmaktadır.

Veri analizi

Dokümanlar tek başına veri setini oluşturdukları durumlarda, araştırmanın amacına uygun olarak kapsamlı bir içerik analizine tabi tutulmaları gerekmektedir. Bu amaçla dokümanlar dört aşamada analiz edilebilir: (1) analize konu olan veriden örneklem seçme, (2) kategorilerin geliştirilmesi, (3) analiz biriminin saptanması ve (4) sayısallaştırma (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Analize konu olan verilerden; ilkokul 1., 2. ve 3. sınıflarında okutulmakta olan Hayat Bilgisi, Matematik, Türkçe, Yabancı Dil (İngilizce), Müzik, Görsel Sanatlar, Spor Etkinlikleri ile Oyun ve Fiziki Etkinlikler derslerine ait öğretim programları oluşturulmaktadır. Bu öğretim programlarına Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) internet sitesinden ulaşılmıştır. İkinci aşama olarak kategoriler geliştirilmiştir. Örnekleme dahil edilen her bir ders aynı zamanda bir kategori olarak değerlendirilmiştir. Üçüncü aşamada analiz birimi olarak değer ifade eden sözcükler saptanmıştır. Söz konusu programlar; programın vizyonu, temel yaklaşımı, programın yapısı vb. başlıklar incelenerek, analiz birimi olan değerlerin bu başlıklar altında yer alma/almama durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Dördüncü aşama olan sayısallaştırmada ise ilgili analiz birimi bir dokümanda mevcutsa 1, değilse 0 değeri verilmiştir. Karşılaşılan değerlerin hangi başlık altında yer aldığı belirlenerek doğrudan alıntılarla desteklenmiş, tüm programlar incelendikten sonra ise bu bilgiler sonuç olarak tabloya dönüştürülmüştür. Tabloda kullanılan "0", başlığın değer ile ilişkili olmadığı; "1" değer ile ilişkili olduğu; (B) ise söz konusu başlığın programda belirtilmediğini göstermektedir.

Bulgular ve Yorumlar

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

"Programın Temel Yaklaşımı ve Yapısı" başlığı altında yer alan "Beceriler" arasında "sorumluluk" değeri de yer almaktadır (MEB, 2009a: 14). Diğer yandan "Kişisel Nitelikler" başlığı altında ise değerler yoğun bir şekilde yer almaktadır. Bu başlık altında on beş değer (sabır, hoşgörü, sevgi, saygı vd.) bulunmaktadır (MEB, 2009a: 15).

"Kazanımlarda" ve kazanımların işlenişi ile ilgili açıklamalar kısmında da değerlerin yer aldığı görülmektedir. Örneğin "A.1.10. Okul ve sınıf kurallarını belirleme çalışmalarına katılır ve bu kurallara uyar." kazanımının açıklama kısmında "Sabır, saygı, toplumsallık ve adalet üzerinde durulacaktır." ifadeleri yer almaktadır (MEB, 2009a: 104). Bu ve buna benzer pek çok kazanımın değerler ile ilgili olduğu söylenebilir.

Hayat Bilgisi dersi öğretim programı genel anlamda değerlendirildiğinde, değerler ile ilgili müstakil bir bölümün olmadığı görülmektedir. Değerlerin; "Programın Temel Yapısı ve Yaklaşımı" ile "Kazanımlar" başlıkları altında dağınık bir şekilde yer aldığı görülmektedir (MEB, 2009a).

Türkçe Dersi Öğretim Programı

Programın Vizyonu ifade edilirken, kişilik özellikleri bağlamında değerler ile ilişkili olabilecek şekilde, “*Haklarını ve sorumluluklarını bilen, çevresiyle uyumlu, şartlandırmaya karşı duyarlı,*” bireylerden oluşan bir toplum amaçlanmaktadır (MEB, 2009c: 10).

Değer vurgusu, dersin genel amaçlarında da yapılmaktadır. Örneğin 11. Amaçta “*Millî, manevî, ahlaki, tarihi, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,*” (MEB, 2009c: 12) amaç cümlesi ile değerler açıkça vurgulanmaktadır.

Temel becerilerde de yine “*Kişisel ve sosyal değerlere önem verme*” (MEB, 2009c: 13) becerisi ile kişisel ve sosyal değerlere önem veren ve bu beceriye sahip bireyler yetiştirileceği vurgulanmaktadır.

Türkçe dersinin kazanımları, dinleme, okuma, konuşma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu öğrenme alanlarından oluşmaktadır. Bu öğrenme alanlarındaki kazanımlar, sınıf seviyesi dikkate alınacak şekilde, her sınıfta tekrarlanmaktadır. Kazanımlar ile ilgili açıklamalar ise kazanımın hemen yanında verilmektedir (MEB, 2009c). Değerler açısından kazanımlar incelendiğinde açık bir vurgu yoksa bile, özellikle açıklamalar kısmında değer vurgularına rastlanılabilir. Her öğrenme alanının ilk kazanımı ilgili alanın kurallarını uygulama ile ilgilidir. Örneğin her sınıfta dinleme alanı ile ilgili ilk kazanım “*Dinleme Kurallarını Uygulama*” başlığı altında yer alan “*Görgü kurallarına uygun dinler.*” kazanımı değerler ile ilişkilendirilmiştir. Açıklama kısmında “*Konuşanın sözünü kesmeme, söz isteme, saygılı olma, kendini konuşanın yerine koyma*” (MEB, 2009c: 24) açıklaması ile saygı, empati değerlerine vurgu yapılarak, dinleme etkinliği esnasında bu değerlere dikkat edilmesi gerektiği açıklanmaktadır. Üç sınıf boyunca bu etkinliğe ait kazanım değişmeden yer almaktadır.

Konuşma öğrenme alanı ile ilgili kazanımlarda doğrudan değer vurgusu yapılmaktadır. 10. Kazanım olan “*Görgü kurallarına ve değerlere (millî, manevî, kültürel, ahlaki, sosyal vb.) uygun konuşur.*” (MEB, 2009c: 27) ile değerlere uygun konuşma becerisi kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu kazanımdan ne anlaşılması gerektiği ise yine açıklamalar kısmında “*Konuşmacının sözünü bitirmesini bekleyerek, söz alarak, büyüklerine, bayrağa, vatana ve millete saygı göstererek konuşma.*” şeklinde ifade edilmektedir (MEB, 2009c: 27). Değerlere vurgu yapan bu kazanım, üç sınıf boyunca değişmeden ve aynı açıklama ile yer almaktadır.

Yazma, görsel okuma ve görsel sunu alt öğrenme alanlarında ise değerler ile ilişkilendirilebilecek herhangi bir kazanım ya da açıklama yer almamaktadır. Oysaki özellikle yazma etkinlikleri sırasında öğrencilerin sorumluluk, sabır, özen gibi değerlere ilişkilendirilerek daha güzel yazmaları ile ilgili kazanım eklenebilirdi.

Genel olarak Türkçe programı incelendiğinde, kazanımlar ile ilgili müstakil bir başlık ya da bölümün olmadığı görülmektedir. Değerler, “*Programın Temel Özellikleri*”, “*Genel Amaçlar*”, “*Temel Beceriler*”, “*Öğrenme Alanları*” ve “*Kazanımlar*” başlıkları altında yer aldığı görülmektedir.

Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı

“*Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programının Vizyonu*” başlığı altında değerler şu şekilde yer almaktadır:

“*Araştıran-sorgulayan, etkili kararlar verebilen, problem çözebilen, kendine güvenen, işbirliğine açık, etkili iletişim kurabilen, sürdürülebilir kalkınma bilinciyle yaşam boyu öğrenen fen okuyazarı bireyler; fen bilimlerine ilişkin bilgi, beceri, olumlu tutum, ilgi ve*

değere; fen bilimlerinin teknoloji - toplum- çevre ile olan ilişkisine yönelik anlayışa ve psikomotor becerilere sahiptir. (MEB, 2013b: 1)”

“Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programının Amaçları” başlığı altında değerlere herhangi bir vurgu yapılmadığı görülmektedir. Fen Bilimleri dersi için “Bilgi”, “Beceri”, “Duyuş” “Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre (FTTÇ)” olmak üzere dört öğrenme alt alanı bulunmaktadır. “Duyuş” Öğrenme Alanı incelendiğinde, alt alanlar arasında değer alt başlığı da yer almaktadır. “*Değer: Fen bilimleri araştırmalarına ve bu araştırmaların, teknoloji-toplum-çevre ve günlük yaşam ilişkisine olan katkısına değer verme, bu alanın kapsamını oluşturmaktadır. (MEB, 2013b: VI.)*”

Kazanımlar boyutuyla incelendiğinde, 3. sınıf öğretim programında, Canlılar ve Hayat öğrenme alanında yer alan kimi kazanımların değerler ile ilişkili olduğu söylenebilir.

3.5.4.1. Elektrik ve su gibi kaynakların tasarruflu kullanılmasının önemini kavrar ve bu kaynakların kullanımında tasarruflu davranır (MEB, 2013b: 5).

Bu dersin öğretim programının daha çok fen alanına yönelik konulardan oluştuğu, değerler başlığının da fen alanı ile ilgili değerler olduğu bulunmuştur.

Matematik Dersi Öğretim Programı

“Programın Vizyonu” kısmı incelendiğinde, “*Programın önemli hedeflerinden bazıları öğrencilerin bağımsız düşünebilme ve karar verebilme, öz düzenleme gibi bireysel yetenek ve becerilerinin geliştirilmesidir.*” cümlesi (MEB, 2009b: 7), her ne kadar bireysel yetenek ve beceri olarak geçse de, değerler ile ilişkilendirilebilir.

“Programın Temel Öğeleri” ana başlığı altında yer alan kimi alt başlıklarda değerler ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Örneğin Matematik eğitiminin (a) “Genel Amaçları” sıralanırken bazı amaçların değerler ile ilgili olduğu söylenebilir.

Matematiğe yönelik olumlu tutum geliştirebilecek, öz güven duyabilecektir.

Sistemli, dikkatli, sabırlı ve sorumlu olma özelliklerini geliştirebilecektir (MEB, 2009b: 9).

Temel öğeler ana başlığı altında yer alan (b) “Duyuşsal Özellikler” başlığı altında sabır ve yardımseverlik değerlerine ilişkin ifadelerin olduğu görülmektedir (MEB, 2009b: 15).

Bir problemi çözerken sabırlı olma

Matematik öğrenmek isteyen kişilere yardımcı olma

(c) “Öz Düzenleme Yeterlikleri” alt başlığında yer alan kimi ifadeler, değerler ile ilişkilendirilebilir. Bu ifadelere örnek olarak (MEB, 2009b: 16):

“Matematik dersinde ilişkilerinde saygının, değer vermenin, onurun, hoşgörünün, yardımlaşmanın, paylaşmanın, dürüstlüğün ve sevginin önemini taktir etme”

Kazanımlar incelendiğinde ise değerler ile ilgili kazanım bulunmamaktadır (MEB, 2009b). Bir alan dersi olması dikkate alındığında, yine değerlere az yer vermiş olması normal karşılanabilir. Başka ülkelerin programları incelendiğinde ise matematik programında açıkça değerler ile ilgili kazanımlar olduğu görülmektedir. Örneğin Batı Virginia matematik dersi öğretim programında (West Virginia Department of Education, n.d) değerler ile ilişkilendirilmiş kazanımlara şu örnekler verilebilir:

Verileri değiştirmenin ya da amaçlı olarak yanlış yansıtmanın sonuçları, ahlaki açıdan tartışıldı. (s. 86).

Kitapta yer alan ve bir trafik polisinin patinaj izlerini kullanarak bir trafik kazasını nasıl aydınlattığına ilişkin problemde bahsedildi. Bu bahis, dürüstlük ve sorumluluk ile ilgili bir tartışma başlattı (s. 87).

Müzik Dersi Öğretim Programı

Programın Vizyonu belirtilirken, müzik dersinin kişilik özelliklerine katkısı bağlamında “Mutlu, kişilikli ve öz güveni olan bireyler olarak yetişmelerini sağlamaya yöneliktir.” ifadeleri yer almaktadır (MEB, 2006: 5). Bu cümlenin değerler ile ilgili olduğu söylenebilir.

Programın Temel Yapısı başlığı altında “Genel Amaçlar” yer almaktadır. Genel amaçlarda değerlerle ilişkili amaçlar şunlardır (MEB, 2006: 6-7):

“Kişilik ve özgüven gelişmelerine katkı sağlamak”

“Müzik yoluyla sevgi, paylaşım ve sorumluluk duygularını geliştirmek”

Yine Programın Temel Yapısını teşkil eden “Temel Beceriler ve Değerler” başlığı altında “paylaşım, hoşgörü ve sorumluluk” değerlerin yer aldığını görmekteyiz (MEB, 2006: 7). Buradan da anlaşılacağı gibi, müzik programında değerler ile ilgili bir başlık yer almaktadır. Ancak bu değerlerin öğrenme – öğretme sürecinde nasıl ele alınacağı ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Müzik dersi için hazırlanan kazanımlarda değerler ile ilgili herhangi bir vurguya rastlanılmamıştır.

Oyun ve Fizikî Etkinlikler Dersi Öğretim Programı

Oyun ve Fizikî Etkinlikler Dersi birkaç alt boyuttan oluşmaktadır. Kişisel, Sosyal ve Düşünme Becerileri de bu boyutlardan birisidir. Sosyal Becerilere bakıldığında “işbirliği, sosyal sorumluluk, farklılara, başkalarına ve çevreye saygı” değerlerini (MEB, 2012: 5); “Aktif ve Sağlıklı Yaşam” alt boyutunda ise “Kültürel birikimimiz ve değerlerimizin” yer aldığını görülmektedir. (MEB, 2012).

Dersin temel ilkelerinde de yine değerlere vurgu yapılmaktadır. Örneğin:

Evensel ve toplumsal değerlere yer verilmiştir (MEB, 2012: 5).

Program çıktılarında yer alan bazı çıktılar değerler ile ilişkilendirilebilir. Örneğin (MEB, 2012):

Oyun ve fizikî etkinlik dersinde, kültürel birikimimiz ve değerlerimizle ilgili aşağıdaki iki amaca ulaşılır:

A. Kültürümüze ve başka kültürlere ait geleneksel oyunları ve dansları tanır, uygular.

B. Milli bayramlar/belirli gün ve haftalara ait kutlamalara isteyerek katılır (s.13).

7. Oyun ve fizikî etkinliklerde kendini tanıma, başa çıkma, bireysel sorumluluk, kendine güven ve zaman yönetimi becerilerini geliştirir (s.13).

8. Oyun ve fizikî etkinliklerde iletişim becerileri, işbirliği, adil oyun, sosyal sorumluluk, liderlik, doğaya duyarlık ve farklılıklara saygı özelliklerini geliştirir (s.14).

Bu dersin programında hem öğrenme çıktıları hem de kazanımlar başlıkları yer almaktadır. Kazanımlar başlığı altında değerler ile ilgili herhangi bir vurguya rastlanılmamıştır. Ancak kazanımlara ait açıklamalar kısmında yer alan “Öğrencilerin doğayı seven, koruyan, yaşantılarında çevre bilinci gelişmiş bireyler olabilmeleri için öncelikle doğayla iç içe olmaları sağlanmalıdır.” şeklindeki açıklama, doğaya saygı değeri ile ilişkilendirilebilir (MEB, 2012: 29).

Oyun ve Fizikî Etkinlikler Dersi Öğretim Programında değerlerin farklı başlıklar altında yer aldığı görülmektedir.

İlköğretim Spor Etkinlikleri Dersi Öğretim Programı

İlkokullarda 2006 yılından beri seçmeli olarak okutulan Spor Etkinlikleri dersini öğretim programı incelendiğinde, dersin temel ilkelerinden bazıları değerler ile ilişkilidir. Örneğin (MEB, 2008: 9):

Spor etkinlikleri yoluyla bireysel farklılıklara saygı duyulur. Bu evrensel ve vazgeçilmez bir ilkedir.

Spor etkinlikleri, çevreye karşı duyarlılıkları yaratır.

Spor etkinlikleri milli kültürü ulusal ve evrensel değerleri tanıma geliştirme ve kendi değerleriyle övünç duyacağı ortamlar yaratır.

Yine dersin genel amaçlarından bazıları değerler ile ilgilidir. Bir örnek verilecek olursa (MEB, 2008: 11);

“Bireysel farklılıklara saygılı olmak. Farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerleri hoşgörü ile karşılamak”.

Bu dersin spor bilgi ve tutumlarında öğrenme alanında, konu başlığı olarak “*Ulusal ve Evrensel Değerler*” yer almaktadır (MEB, 2008). Ancak bu konunun alt başlıkları incelendiğinde, daha çok milli spor dallarında kazanılan başarıların verdiği milli hisler şeklinde anlaşılabilir.

Programın kazanımla boyutu incelendiğinde, kimi kazanımların değerler ile ilişkili olduğu söylenebilir. Bu kazanımların bazıları şöyledir (MEB, 2008: 13-14):

3. Alt Öğrenme Alanı: Sportmenlik ve Sorumlu Davranış

Etkinlikleri işbirliği içinde sürdürür.

Fiziksel etkinlikler esnasında, arkadaşlarına karşı saygılı ve hoşgörülü davranışlar sergiler.

4. öğrenme alanı olan “*Ulusal ve Evrensel Değerler*” ile ilgili kazanımların ise değerlerle ilişkili olduğu söylenemez. Burada daha çok spor alanı ve milli sporcular bir değer gibi kabul edilerek, bunlara değer verilmesi şeklinde kazanımlar yer almaktadır.

Genel anlamda Spor Etkinlikleri Dersi programında değerler “Programın İlkeleri”, “Genel Amaçlar” ile “Spor Bilgisi ve Tutumlar” başlıkları altında yer almaktadır.

Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı

Dersin genel amaçlarında Görsel Sanatlar, “*farklı fikirler, ülkeler ve kültürlerle iletişim kurarak onlara saygı duymayı öğreten ve empati gibi değerleri kazandırarak toplumlar arasında köprü vazifesi gören; kültürel mirasa değer vermenin önemini kavratan; estetik değer yargularının gelişimine katkı yapan;*” bir alan olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2013a: 1). Tanımlamadan sonra dersin genel amaçları sıralanmakta ve “Sanat alanında etik davranış gösteren, (MEB, 2013a: 1)” ifadesi ile değerler ile ilişki kurulmaktadır.

Görsel Sanatlar Programının öğrenme alanları belirtilirken, etik değerler de ifade edilmektedir. “Görsel İletişim ve Biçimlendirme” öğrenme alanında “*Görsel sanat çalışmalarını oluştururken telif hakları gibi konulara ilişkin etik davranışlar göstermeleri ve gerekli güvenlik tedbirlerini dikkate almaları amaçlanmıştır.*” denilerek etik değerler vurgulanmaktadır. Benzer vurgu, “Sanat Eleştirisi ve Estetik” öğrenme alanı için de yapılmıştır (MEB, 2013a: 3).

Kazanım boyutuna bakıldığında sadece 3. sınıf “Sanat Eleştirisi ve Estetik” öğrenme alanı ile ilgili olan “*Sanat alanındaki etik kuralları bilir.*” kazanımı değerler ile ilgili olup (MEB, 2013a: 14) ilk üç sınıf kazanımlarında başka da değer vurgusu yapılmamıştır.

Oysaki özellikle “Kültürel Miras” öğrenme alanında değerler ile ilgili kazanımlar eklenebilirdi.

İngilizce Dersi Öğretim Programı

Programın öğeleri incelendiğinde, programda hiçbir şekilde değerler yer almamaktadır (MEB, 2013c).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Öğretim Programlarına göre değerlerin dağılımı

Programın öğeleri Dersler	Programın vizyonu	Programın Temel Yaklaşımı ve Yapısı				Kazanım Boyutu		Müstakil değerler başlığı
		Öğrenme Alanları	Dersin genel amaçları	Dersin işlenişi ile ilgili ilkeler	Beceriler / yeterlikler	Kazanımlar	Kazanımlara ilişkin açıklamalar	
Hayat Bilgisi	0	B	B	B	1	1	1	0
Türkçe	1	0	1	B	1	0	1	0
Fen Bilimleri	1	1	0	B	1	1	B	1
Matematik	1	0	1	0	1	0	0	0
Müzik	1	0	1	0	1	0	0	1
Oyun ve Fiziki Etkinlikler	B	B	0	1	1	0	1	0
İlköğretim Spor Etkinlikleri	0	1	1	1	1	1	B	1
İngilizce	B	0	0	0	0	0	0	0
Görsel Sanatlar	B	1	1	0	B	1	0	0

Bütün dersler karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, değerlerin en yoğunluklu yer aldığı programların Hayat Bilgisi ile Türkçe derslerine ait öğretim programları, değerlerin hiçbir şekilde yer almadığı program ise İngilizce Dersi Öğretim Programıdır.

Hayat Bilgisi, Türkçe, Matematik, Oyun ve Fiziki Etkinlikler, Görsel Sanatlar dersinde değerler ile ilgili ayrı bir başlık yer almamaktadır. Fen Bilimleri, Müzik Dersi ile Spor Etkinlikleri derslerine ait öğretim programlarında ise değerler ile ilgili müstakil bir başlık bulunmaktadır.

Dersler tek tek incelendiğinde, kimi derslerin doğası gereği değerlere daha çok yer verdiği, kimi derslerin ise hiç yer vermediği görülmektedir. Örneğin Fen Bilimleri dersinde yer alan değerler daha çok fen alanına yönelik, müzik ya da spor etkinlikleri derslerindeki değerler de daha çok bu alanlara yönelik olumlu değerleri çağrıştırmaktadır. Kişilik gelişimi açısından en çok değerlere yer veren ders ise Hayat Bilgisi dersidir.

Dersler herhangi bir şekilde değerler ile ilişkilendirilebilir. Bazı derslerin öğretim programında değerler açıkça vurgulanarak yer alırken, bazı derslerde ise değer ifadelerinin “değer” vurgusu yapılmaksızın, bir kişilik özelliği olarak yer aldığı görülmektedir.

Her ne kadar programın çeşitli yerlerinde değerler yer alırken, bu değerlerin nasıl kazandırılacağı ya da öğrenme- öğretme sürecinde nasıl vurgulanacağı ile ilgili yeterli bilgi bütün programlarda yer almamaktadır.

Bu sonuçlardan ve bulgulardan yola çıkılarak, bütün öğretim programlarında kişilik gelişimi açısından önem arz eden değerlere yer verilmelidir. Bu değerler kazanımlar ile ilişkilendirilmeli, derslerin işlenişleri kısmında ise nasıl kazandırılacağı ile ilgili bilgiler verilmelidir.

Kaynakça

- Bacanlı, H. (1999). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Broadbent, S. (1971). Values in Conflict: Youth Analyzes Theory and Practice, 55(2), 63-77.
- Central Board Of Secondary Education. (2012). *Values Education. A Handbook for Teachers*. Delhi.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed). Boston: Pearson.
- Demirel, Ö. (2011). *Kuramdan uygulamaya: eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Hesapçioğlu, M. (1998). *Öğretim ilke ve yöntemleri: eğitim programları ve öğretim*. İstanbul: Beta.
- Keskin, Y. (2012). İlköğretim programlarındaki bazı ortak değerlerin kazanılma düzeylerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırılması (samsun ili örneği). *The Journal of Academic Social Science Studies, Volume 5 Issue 8(5)*. http://doi.org/10.9761/jasss_352
- Lovat, T., & Toomey, R. (Ed.). (2009). *Values education and quality teaching: the double helix effect* (1. Aufl). S.1.: Springer Science+Business Media.
- MEB. (2006). *İlköğretim müzik dersi öğretim programı (1-8. sınıflar)*. Ankara.
- MEB. (2008). *İlköğretim spor etkinlikleri dersi öğretim programı 1-8. sınıflar*. Ankara.
- MEB. (2009a). *İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara.
- MEB. (2009b). *İlköğretim matematik dersi 1-5. sınıflar öğretim programı*. Ankara.
- MEB. (2009c). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı (1-5. sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- MEB. (2012). *Oyun ve fiziki etkinlikler dersi öğretim programı (ilkokul 1-4. sınıflar)*. Ankara.
- MEB. (2013a). *İlkokul ve ortaokul görsel sanatlar dersi öğretim programı (1 - 8. sınıflar)*. Ankara.
- MEB. (2013b). *İlköğretim kurumları (ilkokullar ve ortaokullar) fen bilimleri dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara.
- MEB. (2013c). *İlköğretim kurumları (ilkokullar ve ortaokullar) ingilizce dersi (2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (S. Turan, çev.). Ankara: Nobel.
- Nucci, L. (2001). *Education in the moral domain*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Short, E. C. (1975). The Teaching of Values: The Third Yearbook of the Arizona Association for Supervision and Curriculum Development. İçinde J. J. Jelinek (Ed.), . Arizona Association for Supervision and Curriculum Development.
- Sönmez, V. (2001). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı* (9. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şimşek, N. (2013). Hayat bilgisinde kişisel nitelik(değer) öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies, Volume 6 Issue 1(6)*, 1325–1346. http://doi.org/10.9761/jasss_511
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2012). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- West Virginia Department of Education. (n.d). *Integrating Effective Character Education Programs into Rural Schools: Measuring a Replicable Model*.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi: eğitimde yeni ufuklar*. Ankara: Akçağ.
- Yaşaroğlu, C. (2015). Examining the values in life science curriculum in terms of “consistency”. *Participatory Educational Research, 2(1)*, 91–96. <http://doi.org/10.17275/per.14.21.2.1>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.